

Univerzita Jana Amose Komenského Praha

Bakalářské kombinované studium

2009 - 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lenka ZIMMERMANNOVÁ

**KOOPERATIVNÍ VÝUKA V JAZYKOVÉM
VYUČOVÁNÍ NA 1. STUPNI ZŠ**

Praha 2012

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Hana Fleischmannová

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined (Part – Time)

2009 - 2012

BACHELOR THESIS

Lenka ZIMMERMANNOVÁ

**COOPERATIVE LEARNING IN LANGUAGE
TEACHING AT THE 1 ST PRIMARY
SCHOOL**

Praha 2012

The bachelor thesis work supervisor:

Mgr. Hana Fleischmannová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 15. 3. 2012

Lenka Zimmermannová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce Mgr. Haně Fleischmannové za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá kooperativní výukou v jazykovém vyučování na prvním stupni základní školy. Práce je rozdělena na tři kapitoly.

Teoretická část se zabývá kooperativní výukou, jejími znaky a typy, schopnostmi dětí pracovat s informacemi a vzájemně se při práci tolerovat. V práci jsou zmíněny funkce, které plní učitel a žák, jejich vzájemné role i činnosti, a také určování skupinových rolí. Určitá část je věnována uspořádání učebny, která má velký vliv na prostředí probíhající výuky. Další kapitola se zaměřuje na jazykové vyučování na prvním stupni základní školy. Zabývá se jazykovou komunikací a jazykem.

Praktická část popisuje vlastní realizaci kooperativní výuky v hodinách českého jazyka, pravidla vytvořená společně s žáky, formy kooperativního vyučování realizované ve třetím ročníku v pěti jednotlivých blocích.

Klíčové pojmy

Kooperace, komunikace, řeč, slovní zásoba, sociální dovednosti, spolupráce, učitel, žák

Annotation

This bachelor thesis deals with cooperative learning in language education in the first five grades of primary school. The thesis is divided into three chapters.

The theoretical part focuses on cooperative learning, its features and types, children's abilities to work with information and tolerate each other while working. The thesis mentions the functions fulfilled by the teacher and the pupil, their mutual roles and activities, and also defining group roles. One part is devoted to the arrangement of the classroom, which has notable effect on the environment of the educational process. The next chapter is concerned with language education in the first five years of primary school. It deals with verbal communication and language.

The practical part describes my own realization of cooperative learning in Czech language lessons, the rules created together with the pupils, the forms of cooperative learning realized in the third form in five individual blocks.

Key words

Cooperation, communication, language, vocabulary, social skills, liaison, teacher, pupil

OBSAH

ÚVOD	9
1. KOOPERATIVNÍ VÝUKA	10
1.1 Vymezení pojmu kooperativní výuka	10
1.2 Základní znaky kooperativního učení	11
1.2.1 Pozitivní vzájemná závislost.....	12
1.2.2 Interakce tváří v tvář.....	13
1.2.3 Individuální odpovědnost.....	13
1.2.4 Dovednost pro práci v malé skupině	14
1.2.5 Reflexe skupinové činnosti.....	14
1.3 Typy kooperace	15
1.3.1 Kooperace jako nápomoc.....	15
1.3.2 Kooperace jako vzájemnost	15
1.4 Kooperativní dovednosti	16
1.5 Role a činnost učitele a žáka	18
1.5.1 Role učitele	18
1.5.2 Role žáka	21
1.5.3 Určování skupinových rolí	22
1.6 Uspořádání učebny.....	23
2. JAZYKOVÉ VYUČOVÁNÍ NA 1. STUPNI ZŠ	26
2.1 Jazyk a jazyková komunikace.....	26
3. VLASTNÍ REALIZACE KOOPERATIVNÍ VÝUKY V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA.....	27
3.1 Cíl bakalářské práce	27

3.1.1 Cíl práce.....	27
3.1.2 Dílčí cíle a úkoly	27
3.2 Popis prostředí.....	27
3.3 Přípravné činnosti	27
3.4 Průběh realizace.....	30
3.4.1 Příprava.....	30
3.4.2 První blok kooperativního vyučování.....	31
3.4.3 Druhý blok kooperativního vyučování	35
3.4.4 Třetí blok kooperativního vyučování.....	37
3.4.5 Čtvrtý blok kooperativního vyučování.....	40
3.4.6 Pátý blok kooperativního vyučování	42
3.5 Závěry a doporučení pro pedagogickou praxi.....	44
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
SEZNAM PŘÍLOH:.....	48

ÚVOD

Pracuji jako učitelka na 1. stupni základní školy, svoji práci mám moc ráda, a proto jsem pečlivě zvažovala jaké téma pro bakalářskou práci zvolit. Doufala jsem, že se mi podaří spojit studium s praxí. Nakonec jsem vybrala téma Kooperativní výuka v jazykovém vyučování na 1. stupni základní školy se zaměřením na rozvoj slovní zásoby, řeči, schopnosti vyjadřovat se a komunikovat. Práce na tomto tématu mě velice těšila a děti z mé třídy taktéž.

Není divu, že v tomto přetechnizovaném světě vyrůstají děti s potížemi v komunikačních schopnostech – se špatnou výslovností, omezenou slovní zásobou... Televize a počítač mnohde zastupují úlohu rodiče, kamaráda. Je tedy nutno stále více se ve škole věnovat rozvoji komunikačních dovedností – mluvení, čtení, psaní, naslouchání.

Ve školách se snažíme napomáhat dětem tím, že jim poskytujeme dobrý mluvní vzor, podněcujeme chuť komunikovat, vtahujeme je do komunikačních situací hravou formou, rozvíjíme sluchové a zrakové vnímání, slovní zásobu, motorické schopnosti (motoriku hrubou, jemnou i motoriku mluvních orgánů). Úloha rodiny je však v životě dítěte stěžejní.

Domnívám se, že právě kooperativní vyučování toto vše ještě více umožňuje a podněcuje. Škola nás má především připravovat pro život. Děti jsou tímto způsobem vyučování více připraveni vzájemně si pomáhat, spolupracovat, společně se těšit z úspěchu při splnění úkolu. Vždyť i na pracovištích budou jednou závislí na práci celého týmu spolupracovníků.

1. KOOPERATIVNÍ VÝUKA

1.1 Vymezení pojmu kooperativní výuka

Kooperativní výuka využívá skupinové formy práce, ve kterých je učení a řešení úkolů založeno na skutečné spolupráci jednotlivých členů skupiny.

„Kooperativní pojetí vyučování je založeno na principu spolupráce při dosahování cílů. Výsledky jedince jsou podporovány činností celé skupiny a celá skupina má prospěch z činnosti jednotlivce.“¹

S kooperativní formou práce velmi úzce souvisí pojem **kooperace**, který lze chápat ve třech vymezeních:

- *jako cílovou strukturu vyučování*

„Kooperaci můžeme chápat jako cílovou strukturu vyučování. Kooperativní struktura existuje tehdy, když žáci chápou, že mohou dosáhnout svého cíle tehdy a jen tehdy, když i ostatní žáci, s kterými jsou spojeni v úkolové situaci dosáhnou také svého cíle.“²

Součástími této struktury jsou:

- obecná podstata cíle
- hodnota specifických úkolů
- interakce očekávané mezi účastníky v úkolu
- reálné odezvy účastníků na cílovou strukturu (např. souhlas nebo nesouhlas)
- typy závislostí, které se vytvářejí mezi účastníky

- *jako povahový, osobnostní rys žáka*

Žáci se liší svými dispozicemi vstupovat do kooperativního učení, neboť motivace a trpělivost v něm je spojena s povahovým rysem. Určitá

¹ SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. Praha: ISV. 1999. ISBN 80-70-66-334-0, s. 211

² KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení, kooperativní škola, Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-167-3, s. 31

tendence ke kooperativnosti může být vrozená, člověk se jí učí a nabírá zkušeností. Možná že se zdá, že dívky inklinují ke kooperaci ve školní práci více než chlapci. To se vysvětluje odlišnými socializačními nátlaky ze strany rodičů, učitelů a jiných činitelů už v raném dětství.

- *ve vztahu chování žáků ve školních situacích*

Je-li vytvořena kooperativní cílová struktura, ve které se pohybuje žák s kooperativními rysy, chová se harmonicky. V praxi mohou narušit harmonii dva druhy podmínek:

Vnější podmínky – např. pokud má žák kooperativní dispozice zaměřené na cílovou strukturu, může jednat individualisticky, třeba při přípravě na větší zkoušku.

Vnitřní podmínky – např. ten samý žák může jednat soutěživě, jestliže se setká se stejně jednajícími členy skupiny, jejichž úspěch by ho mohl ohrožovat.

1.2 Základní znaky kooperativního učení

„Kooperativní učení funguje tehdy, je-li založeno na dodržení pěti základních elementů. Soulad těchto elementů zajišťuje žádoucí pokrok v učení.“³

Mezi pět základních znaků kooperativního učení řadíme:

1. Pozitivní vzájemnou závislost
2. Interakci tváří v tvář
3. Individuální odpovědnost
4. Dovednost pro práci ve skupině
5. Reflexi skupinové činnosti

³ KASÍKOVÁ, H. Učíme (se) spolupráci spoluprací. Kladno: AISIS, 2005. ISBN 80-239-46668-4, s. 30

1.2.1 Pozitivní vzájemná závislost

Jde o učení, kdy vztahy mezi žáky jsou charakterizované spoluprací. To znamená, že nejdůležitějším rysem učení je vazba jednoho na druhého, ze které mají prospěch jeden i druhý. Žák je v úkolové situaci úspěšný, pokud ze skupiny uspějí i ostatní žáci a jestliže je úspěšný i jednotlivec potom i skupina.

JAK POMÁHAT K POZITIVNÍ VZÁJEMNÉ VAZBĚ?

- A. Prostřednictvím *cíle*: Společný cíl je stanoven tak, aby žák i skupina dosáhli svého cíle. Učitel před plněním úkolu stanoví pro skupinu či skupiny ve třídě cíl, ke kterému jejich úsilí bude směřovat.

Příklad: Každá skupina si vytvoří diagram a všichni se snaží nějakým způsobem se na něm podílet.

- B. Prostřednictvím *odměny*: Jestliže každý žák ve skupině uspěje, potom všichni ve skupině dosáhnou odměny. Učitel předem ohlásí způsob odměny (volný čas, body na víc, kvalifikační symboly – jedničky, hvězdičky aj.).

Příklad: Pokud všichni ze skupiny dokončí úkol, budou mít volný čas. Celá skupina a její členové mají možnost se rozhodnout, jak a kde ho budou ve škole trávit – v zadní části třídy apod.

- C. Prostřednictvím *zdroje*: Učitel přiděluje skupině zdroj učení, o který se skupina podělí.

Příklad: Skupina dostane pro svoji činnost pracovní list.

- D. Prostřednictvím *pracovních rolí*: Každému členu skupiny při plnění úkolů je přidělena specifická role, která je s ní vzájemně propojena.

Příklad: Jeden z žáků bude vystříhovat kolečka, druhý na ně psát synonyma a další lepit k sobě tak, aby vznikla housenka.

- E. Prostřednictvím *sekvencí*: Úkol je rozdělen na části a plněn v určitém pořadí.

Příklad: Jeden ze skupiny vyhledá slovo ve slovníku, druhý je nahlas přečte, třetí vyhledá synonyma.

- F. Prostřednictvím *simulace*: Členové skupiny pracují „za sebe“ v modelové situaci.

Příklad: Učitel předkládá žákům situaci, např. když během zimních prázdnin zůstanou zasypáni sněhem, jaký postup by podnikli k přežití? Žáci si musí připravit zprávu, jak situaci řešit.

- G. Prostřednictvím *alterace*: Ve hře plní členové skupiny úkol v roli, tj. stávají se v úkolu někým jiným.

Příklad: Tříčlenná skupina si rozdělí roli matky, otce a dítěte, které chodí ze školy pozdě domů. Ve hře se pokusí zjistit důvody a najít řešení.

- H. Prostřednictvím *prostoru*: Členové skupiny jsou spojeny prostředím. Skupina, která spolu dlouhodoběji spolupracuje, by měla mít vymezené místo pro sebe.

Příklad: Skupina, ve které žáci pracují, zůstane u daného stolu.

- I. Prostřednictvím *identity*: Skupiny se snaží budovat svoji identitu prostřednictvím znaku, motta, písničky, skupinového jména apod.

- J. Prostřednictvím *vnější síly*: Při soutěži s vnější silou se posiluje vzájemné propojení skupiny.

Příklad: Která ze skupin bude na prvním místě, dostane odměnu!

1.2.2 Interakce tváří v tvář

Při kooperativním učení je třída rozdělena do několika skupin. Děti jsou blízko sebe, tváří v tvář a přitom mohou komunikovat (verbálním i neverbálním) způsobem. Činnost se odehrává v malých skupinách (2-6 členů).

1.2.3 Individuální odpovědnost

„V kooperativním učení je důležité, aby se ve spolupráci jedinec neztrácel – jeho úsilí, cesta za úspěchem. Kooperativní učení by mělo být

organizováno tak, „aby žák, který se učí ve skupině, prokazoval svůj pokrok v učení a dokázal, že se prostřednictvím spolupráce s jinými něco učí, či již naučil (individuální skládání účtů).“⁴

Způsoby skládání účtu ze společného učení:

- a) Učitel se může zastavit u některých jedinců ve skupině a sledovat jejich práci. Může se dotazovat žáků, jak došli k určitému názoru, např. jak rostlina přijímá živiny.
- b) Pokud skupina pracuje s jedním pracovním listem, každý se jednotlivě podepisuje, že s daným výsledkem souhlasí, může k tomu přidat i vlastní poznámky.
- c) Po skončení práce učitelka náhodně vyvolá ze skupin jednotlivce, aby předvedli, co se naučili (děti tento způsob hodnocení znají a mohou ho kdykoliv očekávat).
- d) Po skončení skupinové práce žáci píší test nebo odevzdávají svou práci jednotlivě a podle toho jsou i individuálně hodnoceni. Může se také hodnotit skupinově (jestli všichni zvládli stanovený úkol).

1.2.4 Dovednost pro práci v malé skupině

Mají-li děti dovednosti pro spolupráci, učení se v kooperativních skupinách daří. Žáci se těmito dovednostem musí naučit. Nejlépe se jim naučí při reálné spolupráci, vyučováním s nimi vědomě pracují. Učitel pracuje v hodinách jak s cíli věcnými, tak s cíli v rovině sociálního chování (děti si ověřují, zda všichni danému učení rozumí).

1.2.5 Reflexe skupinové činnosti

Jak učitel vytváří podmínky pro práci skupin, dochází do určité míry k pokroku v učení. Záleží také na skupinové dynamice a na tom, jak pracují skupiny uvnitř. Kooperativní výuka je účinná a závislá na tom, jak skupina popisuje činnost, jak se rozhoduje o dalších krocích (co změnit). To

⁴ KASÍKOVÁ, H. Učíme (se) spolupráci spoluprací. Kladno: AISIS, 2005. ISBN 80-239-4668-4, s. 36

směřuje ke dvojímu faktu: děti se učí sociálním dovednostem a reflexe skupinové činnosti napomáhá myšlení na metakognitivní úrovni.

Kooperace nejpřirozeněji funguje ve vyučování, které je založeno na principech konstruktivismu.

1.3 Typy kooperace

1.3.1 Kooperace jako nápomoc

„Kooperace jako nápomoc je založena na asistenci jedné osoby druhé. Důraz je kladen na spojení mezi jedinci, na přitažlivost cíle pro všechny účastníky a na spolupodílňictví v práci při dosahování cíle“⁵

Tento typ kooperace se objevuje ve formě tzv. tutoringů, kdy spolužáci pomáhají jeden druhému v procesu učení. Tento vztah obvykle řídí učitel (prostřednictvím specifického úkolu, který má být splněn). Každý učící se tým má individuální charakter. Pro učitele to znamená, aby každý žák prezentoval určitý kus práce a všichni pak společně celek práce. Důležitá je vzájemná závislost a odměňování, tj. utváří se výkonem každého člena skupiny, aby přispíval k odměně, kterou skupina obdrží.

Kooperativní učení, kde dvojice je věkově nevyrovnaná, je tzv. cross – agetutoring. Neoptimálnější věkový rozdíl jsou dva až tři roky.

Pro práci tutora musí mít:

- úkol, který má být splněn
- efektivní model chování
- jasné pokyny pro splnění úkolu
- možnost předvádět tutorské chování

1.3.2 Kooperace jako vzájemnost

Podstata spočívá v tom, že cíl i procedury, které vedou k tomuto cíli, sdílejí všichni účastníci. Aktéři jsou od začátku úkolové situace odpovědní za

⁵ KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-71-78-167-3, s.32

práci s informacemi, hodnocením i řešením problému. Hodnocení je založeno na výkonu jednotlivce, ale může se také propojovat s hodnocením celé skupiny, která vynaložila úsilí, na kterém se každý podílel.

Vyučovací strategie, která je založena na vzájemné kooperaci se vyznačuje specifickou atmosférou. Strategie byla využita k integraci postižených žáků do vyučování, k zapojení rizikových skupin žáků do vyučování.

Centrálním rysem kooperace je učit se prostřednictvím zkoumání a vyjádření rozličných zkušeností v kooperujícím společenství. „*Kooperativní je v tom smyslu, že členové skupiny se nesnaží získat ze situace maximum pro sebe na úkor ostatních, nejde o soutěžení mezi členy skupiny a výhru či prohru, ale o užití různorodých zdrojů dostupných ve skupině k prohloubení porozumění, zpřísnění hodnocení a rozšíření poznání.*“⁶

1.4 Kooperativní dovednosti

Děti získají co nejvíce z práce s různorodým stupněm intelektu, sociálním vývojem a úrovní sociálních dovedností. Děti by měly být schopny pracovat s informacemi, udržovat skupinu pohromadě vzájemným pochopením, tolerancí. Rozpoznat by také měly dysfunkční chování (stažení se z činnosti, agresivitu) a umět s ním pracovat. Těmto dovednostem se musíme učit – nejsou vrozené. Žáci se ve třídách učí speciální normy, které jsou důležité, aby byl žák žákem (tj. postoje a očekávání, chování). Ve třídách jsou charakterizovány soutěživostí, rozčleněním, kdo je dobrý a kdo špatný žák. Formování kooperativních dovedností: cvičení, dovedností ve speciálních situacích nebo úkoly spojené s obsahem předmětu.

Kooperativní dovednosti se vztahují k potřebám úkolovým i sociálním.

ÚKOLOVÉ DOVEDNOSTI

- Agenda skupiny

Seřadit aktivity.

⁶KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-71-78-167-3, s. 34

Držet se programu činností.

Pracovat s časovými možnostmi.

Revidovat program.

- Poskytování a přijímání idejí

Řešit konflikty.

Vytvářet otevřenou atmosféru.

Analyzovat a syntetizovat.

Udržovat oční kontakt.

Užívat komunikativní dovednosti.

SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI

- Povzbuzování a oceňování

Oceňovat individuální dovednosti.

Pracovat s emocemi a postoji všech.

- Řízení skupinových procesů

Vytvářet a přidělovat skupinové role.

Mít pod kontrolou shody, neshody, účast, porozumění.

Kroky v učení kooperativním dovednostem, utvrzování kooperativních dovedností:

1. Pomoc žákům.

2. Objasnit, co je to za dovednost.
3. Vytvořit praktickou situaci.
4. Ujistit se, že žáci dostanou informaci.
5. Povzbuzovat žáky k vytrvalosti.
6. Vytvářet situace, v kterých je dovednost úspěšně užita.
7. Hodnotit kladně, pokud děti začlení dovednost do struktury svého chování a jednání.

Některá pravidla skupinové činnosti se doporučuje dát dětem zřetelně na oči (na nástěnce, plakát, apod.) a porovnat jejich dodržování s realitou.

Děti mohou společně vymyslet šest až deset pravidel. Celá třída diskutuje o výtvarném návrhu plakátu, kde budou zformulována dohodnutá pravidla společně. Pokud děti formulují pravidla samy, existuje větší šance, že se jimi budou řídit. Když jsou pravidla porušena, kdykoliv je učitel může během práce připomenout.

1.5 Role a činnost učitele a žáka

1.5.1 Role učitele

Učitel vytváří podmínky pro efektivní práci kooperativních skupin. Důležité je, aby si učitel dobře rozmyslel a naplánoval průběh i obsah výuky a stanovil vhodné cíle, jichž lze dosáhnout kooperativní formou práce.

Při realizaci kooperativní výuky učitel motivuje žáky; organizuje vytváření skupin ve třídě; zadává skupinám úlohy a jasné instrukce; sleduje práci žáků – sleduje spolupráci, kooperaci, plnění zadaného úkolu, prochází mezi skupinami, avšak nezasahuje do jejich činnosti, jestliže není požádán, snaží se nedávat rady, které by mohly vést ke snadnějšímu vyřešení úkolu; podporuje spolupráci žáků; navrhuje jednotlivým skupinám, aby prezentovaly výsledky své práce. Vyzývá žáky k hodnocení jejich společné práce.

Učitel – je partnerem, pozoruje děti ve třídě, pomáhá tam, kde je potřeba vytváří pocit bezpečného a neohrožujícího prostředí.

- Řídící roli má pouze v přípravné fázi skupinové práce – musí si dobře rozmyslet a naplánovat průběh i obsah výuky a stanovit vhodné cíle.
- Motivuje žáky, organizuje vytváření skupin, rozdává úlohy a jasné instrukce, průběžně sleduje práci žáků – spolupráci, kooperaci, plnění zadaného úkolu.

Pět základních elementů kooperativního učení pro roli učitele:

1. Jasně stanovit cíle pro hodinu
2. Rozhodovat o přidělení žáků do skupin ještě před výukou
3. Jasně žákům vysvětlit úkol
4. Monitorovat efektivitu kooperativního učení – poskytovat pomoc při plnění úkolu, podporovat dovednosti pro spolupráci.
5. Zhodnocovat žákovské výsledky a pomáhat žákům k diskuzi, jak dobře spolupracovali.

1. Učitel formuluje i cíle vztahující se k osvojování kooperativních dovedností, které jsou důležité pro splnění úkolu.

2. Učitel rozhoduje o velikosti skupiny. Velikost skupiny je přizpůsobena charakteru úkolu, času k jeho dokončení. Doporučený počet žáků ve skupině je od 2 do 6 žáků. Mállokterý žák má rozvinuté dovednosti pro spolupráci, které potřebuje k plnění stanoveného úkolu.

Učitel přiděluje žáky do skupin

- Rozhoduje o vyrovnanosti skupiny z hlediska věku, pohlaví, výkonnosti, motivovanosti pro učení.
- Učitel rozhoduje o délce setrvání činnosti skupiny. Nejlépe je ponechat skupinu pospolu tak dlouho, aby zažila úspěch své činnosti a efektivní spolupráci.

- Učitel rozhoduje o uspořádání skupin v místnosti. Optimální pro kooperaci je považován kruh, ve kterém je možná interakce tváří v tvář. Jednotlivé skupiny by měly být rozmístěny tak, aby se při práci navzájem nerušily.

3. Učitel připravuje pro skupiny úkoly, které jsou vhodné pro kooperaci:

daný úkol, např.:

- má více než jednu odpověď nebo více řešení
- je pro děti zajímavý
- je smyslově komplexní (při jeho plnění se využívá více smyslů)
- vyžaduje různé dovednosti a chování
- není příliš jednoduchý, je pro žáky výzvou

Učitel plánuje učivo tak, aby podpořil pozitivní vzájemnou závislost členů skupiny:

- namátkou vybírá z celé skupiny žáka, který odpovídá na otázky vztahující se k úkolu

Učitel (v zájmu pozitivní vzájemné závislosti) **může přidělit role ve skupině:**

- jde o role, které se vzájemně doplňují a jsou propojené

Příklady rolí:

- zapisovatel
- člen, který podává základní závěry, odpovědi
- člen, který kontroluje činnost skupiny
- člen, který komunikuje s jinými skupinami a učitelem

Učitel předem informuje o případné skupinové odměně za dosažení cíle.

Učitel vysvětluje úkol:

- tak, aby byl jasný všem žákům
- tak, aby žák úkolu porozuměl

Učitel utváří individuální odpovědnost jednotlivých žáků za práci ve skupině:

- individuální odpovědnost za činnost celé skupiny

Učitel vysvětluje kritéria úspěchu:

- kritéria úspěchu je nutné stanovit předem, ještě na počátku činnosti skupin

Učitel specifikuje požadované chování, např.:

- být se svou skupinou
- nechodit po třídě
- mluvit tiše

Učitel nabízí účinné kooperativní struktury a strategie.

Učitel vytváří meziskupinovou kooperaci:

- při některých úkolech se kooperace může rozšiřovat ze skupiny na celou třídu

4. Učitel poskytuje pomoc při plnění úkolu, podporuje dovednosti pro spolupráci:

Učitel uzavírá lekci:

- sumarizuje myšlenky, odpovídá na závěrečné otázky

Hodnotí žákovu učení po stránce kvalitativní i kvantitativní:

- prostředkem k tomu je předem stanovený systém kritérií

Dává prostor hodnocení fungování skupiny:

- hodnotí se úspěšné dokončení úkolu

1.5.2 Role žáka

Žáci mohou při skupinové práci zaujímat určité role ve skupině, které by jim měly pomoci v kooperaci a vzájemné spolupráci při řešení určitého úkolu, přičemž předpokládá aktivní účast každého člena na spolupráci této skupiny.

Žáci spolupracují při řešení úloh, vzájemně si pomáhají, diskutují, hodnotí svoji práci. Různí členové skupiny mohou mít různý přínos, každý kvalitativně jiný.

1.5.3 Určování skupinových rolí

„Role ve skupině je vlastně vyjádřením požadavku učitele na charakter práce konkrétního člena skupiny. Při určování skupinových rolí učitel vždy zvažuje vyspělost žáků a náročnost výuky (tématu).“⁷

Role ve skupině rozděluje učitel, výjimečně to nechává na žácích. Důležité je, aby učitel při výuce ve skupinách obměňoval skupinové role. Ostýchavým žákům zadává učitel role citlivě a postupně.

Pokud vezmeme skupinu s optimálním počtem členů, pak základními rolmi ve skupině mohou být:

KOORDINÁTOR (organizátor, vedoucí) – řídí činnost ve skupině, udržuje skupinu v činnosti, dohlíží, aby pracovali všichni členové skupiny.

Učitel donutí žáky spolupracovat s dalšími lidmi, učit se, nutí je k sociální aktivitě.

VEDOUCÍ SKUPINY – organizuje práci skupiny, určuje tempo, navrhuje metody práce, řídí diskuze nebo jiné aktivity.

Jmenovat některého člena skupiny za vedoucího není vhodné. Lepší je, pokud si skupina sama zvolí svého organizátora, proto se jiní žáci necítí méně odpovědni za práci skupiny.

PRACOVNÍK S INFORMACEMI – rozhoduje o způsobu práce s informacemi, navrhuje a vybírá vhodné zdroje, určuje pořadí jejich zpracovávání, třídí a ujasňuje myšlenky, čte z různých materiálů.

ZAPISOVATEL – provádí průběžné záznamy a vypracovává konečné výstupy, zpracovává písemně jiný materiál nebo zaznamenává výsledky činnosti skupiny.

⁷ SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-246-1, s. 55

MLUVČÍ SKUPINY – shrnuje výsledky práce a prezentuje je ostatním.

POZOROVATEL (HODNOTITEL) – sleduje, hodnotí a zaznamenává činnost členů skupiny nebo činnost jiné skupiny a jejich vzájemnou spolupráci, hodnocení práce zveřejňuje ve skupině nebo v celé třídě.

ČASOMĚŘIČ – sleduje stanovený čas a usměrňuje práci skupin, aby byla práce splněna.

DEMONSTRÁTOR (PROPAGÁTOR) – prosazuje výsledky skupinové práce a prezentuje je ostatním.

REVIZOR – kontroluje výsledky skupiny.

KONTAKTNÍ OSOBA – zajišťuje kontakt s učitelem a ostatními skupinami.

Je výhodné, když se žáci ve svých rolích střídají.

„Učitel může podle svého uvážení a prohlubujících se zkušeností určit role další (informatik, novinář, výtvarník atd.).“⁸

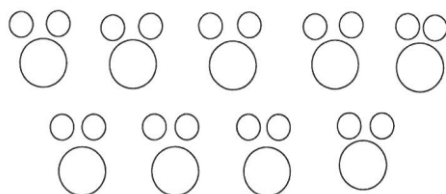
1.6 Uspořádání učebny

Prostředí, ve kterém výuka probíhá, má velký význam. Práce ve skupinách se může usnadnit anebo ztížit. Aby mohli členové skupiny mezi sebou komunikovat a dobře spolupracovat, musí k tomu být uzpůsoben učební prostor. Učebna by měla být přiměřeně velká, vhodně osvětlená. Ve třídě může být mobilní, lehce sestavitelný nábytek, který se dá lehce uzpůsobit do požadovaného tvaru. Učitel si může podle prostoru ve třídě, počtu žáků ve třídě a počtu vytvořených skupin vybrat z několika možností uspořádání. U některých vyučovacích metod postačí klasické uspořádání učebny bez nutnosti její úpravy.

⁸ SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Praha: Portál, 2009. ISBN 978- 80-7367-246-1, s. 56

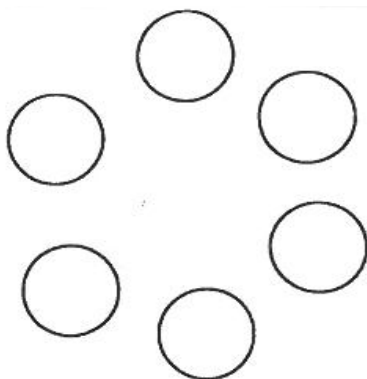
Užívané varianty uspořádání učebny:

- **Pracovní hnízda**

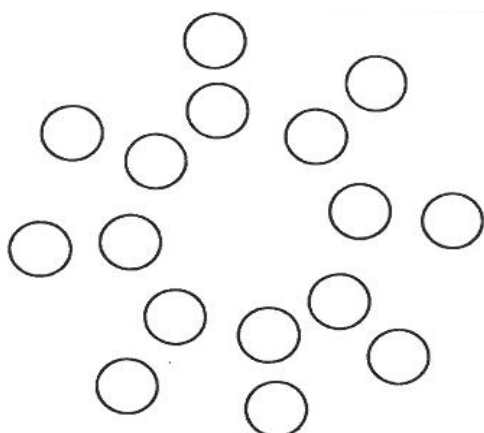

- **Kruhové uspořádání** – žáci sedí buď v jednoduchém kruhu, nebo dvojitém kruhu

Jednoduchý kruh

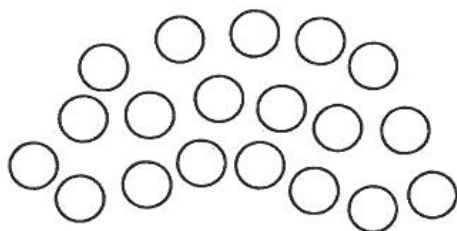

Dvojitý kruh

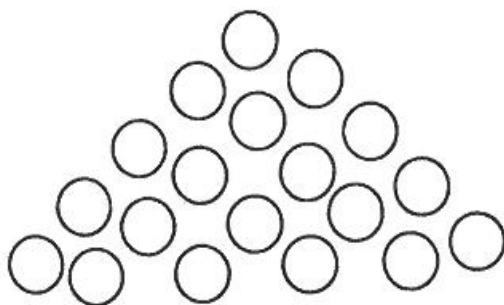

- **Auditorium, Krokev** – jedná se o uspořádání podobná klasickému uspořádání učebny. Jsou vhodná pro debatu.

Auditorium

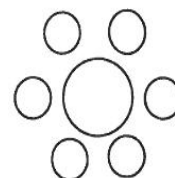
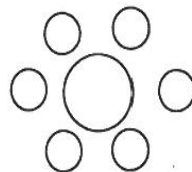
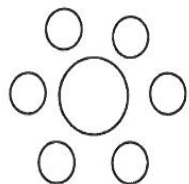

Krokev

- **Týmové pracoviště** – je vhodné pro práci větších skupin žáků. Žáci pracují ve skupinách po 4 – 5 členech.

Týmové pracoviště

2. JAZYKOVÉ VYUČOVÁNÍ NA 1. STUPNI ZŠ

2.1 Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací oblast JAZYK A JAZYKOVÁ KOMUNIKACE zaujímá stěžejní postavení ve výchovně vzdělávacím procesu.

Jazykové vyučování vybavuje žáka takovými znalostmi a dovednostmi, které mu umožňují správně vnímat různá jazyková sdělení, rozumět jim, vhodně se vyjadřovat a účinně uplatňovat i prosazovat výsledky svého poznávání.

Vzdělávací oblast ČESKÝ JAZYK A LITERATURA má komplexní charakter, ale obsahuje tři specifické složky: jazykovou výchovu, komunikační a slohovou výchovu, literární výchovu.

Ve své práci jsem se rozhodla zaměřit na komunikační a slohovou výchovu.

Stále více se v praxi setkáváme s tím, že děti, které přicházejí k zápisu do 1. třídy, mají problém s řečí – převážně s výslovností některých hlásek, mají nedostatečnou, ba přímo omezenou slovní zásobu. Většina dětí přicházejících k zápisu je již v péči speciálního pedagoga – logopeda. Dnes není výjimkou, že děti v 1. třídě neumí vyslovovat hlásky (např. „ř“, s,...). Obrovským problémem je slovní zásoba dětí a vůbec „ne“schopnost vyjadřovat se.

Domnívám se, že kooperativní vyučování může velmi napomoci právě rozvoji komunikativních dovedností, neboť dětem poskytuje mnohem více prostoru pro vyjadřování se k problémům, větší možnost diskuse, klade velký důraz na vzájemném naslouchání si oproti tradičnímu způsobu vzdělávání, a to hromadnou frontální výukou.

3. VLASTNÍ REALIZACE KOOPERATIVNÍ VÝUKY V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA

V této části bakalářské práce popíši cíle, úkoly, podmínky, průběh a vyhodnotím praktické úkoly, které jsem prováděla.

3.1 Cíl bakalářské práce

3.1.1 Cíl práce

Cílem mé práce je ověřit v praxi a vyzkoušet formu kooperativního vyučování v běžné třídě základní školy v činnostech zaměřených na rozvoj slovní zásoby, řeči, schopnosti vyjadřovat se a komunikovat. Úkoly pro jednotlivce převést na formu kooperativního vyučování. Upřesnit a rozšířit poznání o tom, co je kooperativní vyučování. Vytvořit didaktický materiál, jenž v sobě zahrnuje návody a náměty.

3.1.2 Dílčí cíle a úkoly

- připravit jednotlivé úkoly pro kooperativní vyučování
- vytvořit podmínky ve třídě – uspořádání učebny, vytvoření skupin, zajištění pomůcek a materiálů

3.2 Popis prostředí

Pro svou práci jsem si vybrala třídu, kterou učím od 1. ročníku základní školy. Nyní spolu trávíme již třetí rok. Děti znají mé metody a formy práce, já znám jejich individuální potřeby. Jedná se o třídu se 17 žáky, ve které převažuje počet chlapců, dívek je pouze 5, tomu také odpovídá klima ve třídě, častěji dochází k různým klukovským „třenicím“ a přístup chlapců ke vzdělávání má také své zvláštnosti. Tolik k popisu prostředí, ve kterém probíhala realizace kooperativní výuky.

3.3 Přípravné činnosti

Již od 1. ročníku vkládáme do výuky prvky kooperativního učení.

Začali jsme tím, že jsme si společně vytvořili pravidla našeho soužití ve třídě.

Při společných činnostech byla vytvořena tato pravidla:

- **NERUŠÍME PŘI PRÁCI OSTATNÍ** – mluvíme krátkým hlasem (toto pravidlo jsme vyvozovali pomocí nataženého provázku ve třídě, čím více se provázek zkracoval, tím tišeji jsme mohli hovořit)
- **HLÁSÍME SE O SLOVO** – mluvíme jeden po druhém, neskáčíme si do řeči (zkoušeli jsme rozhovor dvojice, kdy ostatní záměrně rušili)
- **NASLOUCHÁME SI** – vnímáme to, co nám druhý sděluje, jeho potřeby (jeden ze dvojice sděloval informaci druhému, který ho úmyslně neposlouchal a věnoval se své činnosti)
- **POMÁHÁME SI** – naše ruce pomáhají a neubližují
- **SPOLUPRACUJEME** – všichni se podílíme na společném výsledku práce
- **PRACUJEME NAPLNO** – věnujeme činnosti veškerou pozornost a co největší úsilí, aby se dílo podařilo

Dospěli jsme k závěru, že pravidla tu máme proto, aby se nám lépe spolupracovalo.

Po vyvození pravidel jsme se je učili společně dodržovat, ale musím přiznat, že nám to činí potíže ještě teď ve 3. ročníku.

Následovala řada činností zařazovaná postupně do běžné výuky, která nás učila **komunikativním dovednostem** – např. rozhovory v komunikativním kruhu (všichni se sesednou do kruhu a společně si povídají – mluvit může pouze jeden – určili jsme si, že hovořit může ten, kdo má v ruce určitý předmět, v našem případě šnečí ulitu), učili jsme se vzájemně si naslouchat, a dalším komunikativním dovednostem - čtení, psaní, mluvení (každý den, jeden žák měl za úkol hovořit jednu minutu - zpočátku o čemkoli, později o zadaném tématu). Těch činností během tří let byla a je spousta, ale to není předmětem mé bakalářské práce.

Rozvíjeli jsme též **sociální dovednosti** – hráli jsme různé hry na rozvoj sociálního citění, např. „pavučinu|“ (všichni se sesednou do kruhu a posílá se klubičko vždy jednomu účastníkovi s tím, že se mu sdělí, proč právě jemu klubičko posíláme, ten drží provázek a posílá dalšímu, až se vytvoří pavučina, která spojuje všechny účastníky), ve třídě máme vyvěšený plakát velkého stromu - jabloně, kde má každý větev označenou svým jménem a ostatní mu tam připichují jablíčka, na která píší děkovné a milé vzkazy za určitou pomoc apod.

Formy skupinové práce jsme zkoušeli zpočátku ve dvojicích, teprve později vznikaly tříčlenné skupiny.

Letos, ve 3. třídě jsme se první den v září ve škole přivítali netradičně. Každý člen třídy obdržel kousek společné skládačky (jednalo se o část listu z kartonu, který jsem předem připravila a rozstříhala). Společně jsme se pokoušeli list sestavit, což se nám nakonec povedlo a objevil se před námi nápis: „Ty máš to, co nemají druzí a druhým chybí tvé dary.“

Děti měly za úkol se do druhého dne zamyslet nad tím, co je právě jejich darem, ve škole jsme vše společně zapsali na lístečky a vylepili na vstupní dveře do naší třídy.

Činností předcházejících realizací kooperativní výuky v této třídě bylo opravdu spousty a není možné všechny v této práci zmínit, tudíž jsem vybrala ty, které považuji za podstatné, abych vás seznámila s prostředím a klimatem, ve kterém kooperativní výuka probíhala.

3.4 Průběh realizace

3.4.1 Příprava

Rozhodla jsem se realizovat formy kooperativního vyučování v mé třídě v jednotlivých blocích (bylo jich celkem 5). Nebyla to vždy celá vyučovací hodina – při plnění některých úkolů jsme přesáhli jednotku klasické vyučovací hodiny, při jiných nám stačilo pouze vložit kooperativní prvky do běžné hodiny.

Připravila jsem jednotlivé bloky, k nim pomůcky a materiál (vždy vypíši u jednotlivých realizací).

Bylo potřeba děti rozdělit do skupin. Zvažovala jsem, zda zvolíme náhodné dělení do skupin např. losem, či vytvoříme skupiny s určitým záměrem. Vzhledem k tomu, že výuka probíhala v předmětu český jazyk, byla speciálně zaměřená na rozvoj slovní zásoby, řeči, schopnosti vyjadřovat se a komunikovat, neponechala jsem vytvoření skupin náhodě, ale vybrala jsem 4 děti, které dosahují dobrých výsledků v této oblasti (jednalo se mi o výkonnostně vyrovnané skupiny) a přidělila jsem jim roli vedoucích skupin. Tyto děti pak volily postupně ostatní členy své skupiny.

Vedoucí skupin sami přidělili další role členům svých skupin – zapisovatel, mluvčí, pracovník s informacemi. Vyrobili jsme cedulky, které si děti připevnily před zahájením práce kolíčkem na oděv – měli jsme tak větší přehled o jednotlivých rolích členů skupin. Následovalo vysvětlení si, co je úkolem pro jednotlivé role, aby každý věděl, co má převážně na starosti.

Dalším úkolem – spíše motivačním – bylo zvolení jména skupiny. Členové jednotlivých skupin se poradili a vymysleli jméno pro svou skupinu. Měli jsme 4 skupiny po 4 žácích s těmito jmény:

- 1) ŠIKULOVÉ

2) FANTASTICKÁ 4

3) MAFIA

4) SIMPSONOVI

Připravili jsme si též učebnu – zvolili jsme uspořádání tzv. pracovní hnízda s rozmístěním do kruhu, aby na sebe všichni dobře viděli a přitom se vzájemně nerušili.

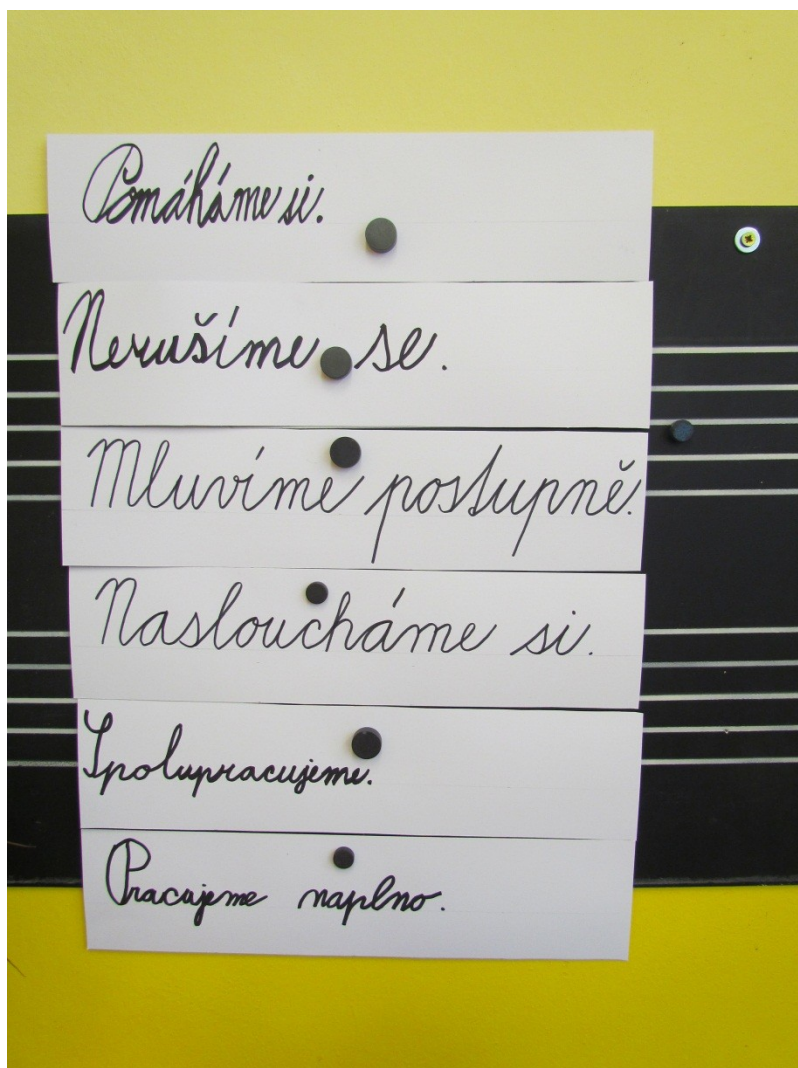

Již tato příprava byla dostatečnou motivací pro naši kooperativní výuku, neboť děti byly přímo natěšené na zítřejší den, kdy mělo vše započít.

3.4.2 První blok kooperativního vyučování

Ráno jsme se všichni přivítali v kruhu, sdělili si své dojmy a plni očekávání jsme se rozešli do lavic podle jednotlivých skupin. Každý si připevnil svoji kartičku s rolí, kterou bude zastávat a následovalo připomenutí, co má každá **role** za úkol.

Před samotnou prací ještě oživení našich **pravidel**, která již známe a snažíme se používat od 1. třídy.

Každý skupina měla na svém pracovišti nachystané všechny **potřeby a pomůcky** pro následující úkoly.

Stanovili jsme **společný cíl** – naším cílem je úspěšně vyplnit pracovní list, spolupracovat, dodržovat pravidla a také **odměnu** za práci – v tomto případě jsme volili pochvalu do záznamníčku školáka za dobře provedenou práci a též skupina, která dosáhne největšího počtu bodů, nebude mít domácí úkol z daného předmětu.

Pedagogický záměr: rozšířit slovní zásobu dětí, zopakovat učivo o druzích vět

Potřeby a pomůcky: kartičky s abecedou, čtyři pracovní listy, fixy

ÚKOL:

- Vylosujte si pro svou skupinu písmeno abecedy.
- Písmeno zapište na pracovní list, který najdete na svých místech.
- Vyčkejte na další pokyny k práci.

Děti si vylosovaly písmeno pro svou skupinu:

- 1) Šikulové – písmeno O
- 2) Fantastická 4 – písmeno T
- 3) Mafía – písmeno E
- 4) Simpsonovi – písmeno H

Všechny skupiny zapsaly na svůj list písmeno a plnily první úkol z listu:

Úkol:

- Napište slova začínající tímto písmenem. Váš čas na práci je 5 minut.
Za každé správně napsané slovo obdrží vaše skupina bod.

Skupiny pracovaly na zadaném úkolu, poté mluvčí skupiny prezentoval jejich práci, členové ostatních skupin s pomocí učitele kontrolovali správnost zapsaných slov. Skupiny obdržely body za splnění úkolu.

Úkol:

- Vyberte jedno ze slov, které vaše skupina zapsala a napište ho do pracovního listu. S tímto slovem utvořte větu oznamovací, tázací, rozkazovací a práci. Můžete používat různé tvary slova.

Po vypracování úkolu následovala opět prezentace a přidělení bodů.

Úkol:

- Vepište do listu slova začínající a končící daným písmenem, např. mám, madam, musím apod.

Opět společná kontrola a přidělení bodů, ostatní skupiny mohly obdržet body za doplnění slov jiným skupinám.

Úkol:

- Na druhou stranu listu napište slova, který se rýmují se slovem, které jste si vybrali pro tvoření druhů vět.

Tímto naše práce skončila, pracovníci s informacemi spočítali body, které jejich skupina získala a dále ještě vedoucí skupin společně s učitelem zhodnotili dodržování pravidel a na základě toho, byly ještě skupinám podle zásluh přiděleny body. Následovalo rozdělení odměn.

Poté jednotlivci vyplnili dotazník, ve kterém zhodnotili práci ve své skupině. Ukázka dotazníku je v **Příloze A** této práce.

3.4.3 Druhý blok kooperativního vyučování

Pro druhý blok kooperativního vyučování zůstaly skupiny zachovány, vedoucí skupin přidělili roli vedoucího některému z členů, a ten pak rozdělil další role.

Pedagogický záměr: procvičit a zopakovat přísloví, rozšířit slovní zásobu, procvičovat vyjadřovací schopnosti

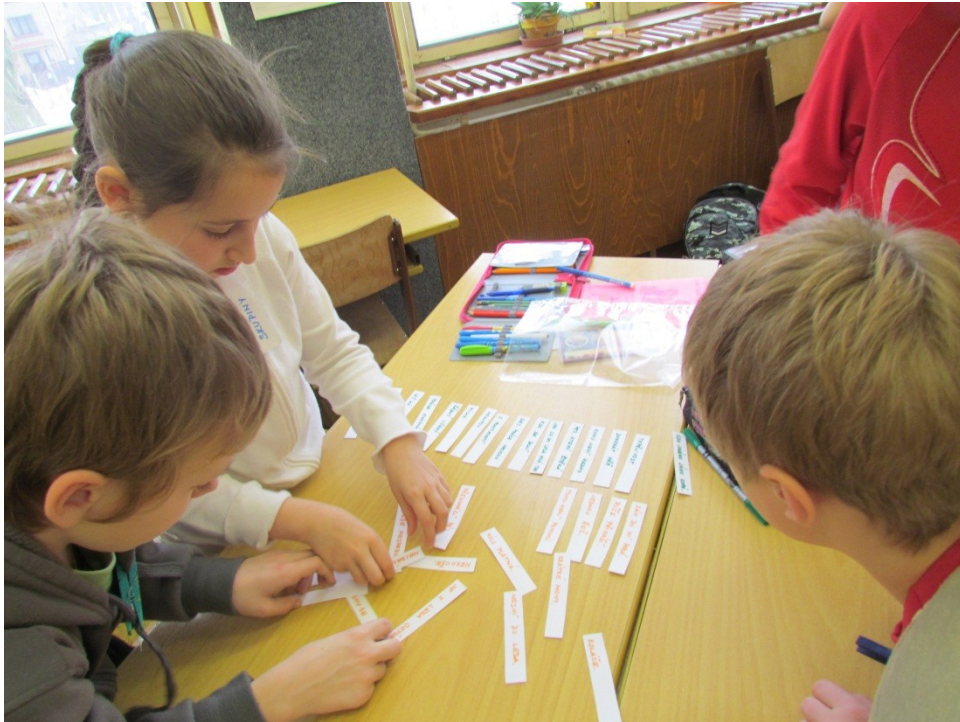
Potřeby a pomůcky: kartičky s příslovími pro každou skupinu (rozdělené podle barev – zeleně napsané první části přísloví, oranžově druhé části přísloví) - celkem 16 přísloví pro každou skupinu, fixy, lepidlo, volné listy papíru, hodnotící obrázky za splnění úkolu (razítka na kartičkách)

Společný cíl: splnit úkol, spolupracovat, dodržovat pravidla

Odměna: kartičky s obrázky za správně splněný úkol, pochvala za dobře provedenou práci

Úkol: Každý týden máme na tabuli zapsané jedno české přísloví, se kterým se seznamujeme. Na základě toho jsem vybrala následující úkol.

- Sestavte jednotlivá přísloví tak, jak mají být. Po skončení práce přivolejte učitele, který vám pomůže práci zkontrolovat, a poté můžete přísloví nalepit na čtvrtku. Za správné splnění úkolu obdrží vaše skupina kartičku s obrázkem.

Všechny skupiny si s tímto úkolem hravě poradily, i když děti přiznaly, že pokud by úkol řešily samostatně, některá přísloví by jim dělala potíže.

Úkol:

- Vyberte si podle libosti dvě přísloví a nakreslete jednoduchý obrázek, který bude přísloví vyjadřovat.

Skupiny úkol splnily a poté následovala činnost na koberci v kruhu, kdy se členové ostatních skupin snažili uhádnout přísloví. Ten, kdo byl úspěšný, získal pro svoji skupinu hodnotící kartičku s obrázkem a skupina, která obrázek nakreslila, získala hodnotící kartičku taktéž za úspěšně odvedenou práci. Tato činnost se dětem velice líbila.

Úkol:

- Nyní vám budou přidělena 3 přísloví z listu, porad'te se ve skupinách a pokuste se nám vysvětlit, co daná přísloví znamenají.

Mluvčí každé skupiny postupně vysvětlovali daná přísloví, ostatní členové ho mohli doplnit a skupiny opět získávaly hodnotící kartičky za splnění úkolu.

Výkonnost skupin v tomto bloku úkolů byla velice vyrovnaná, tři skupiny obdržely 7 hodnotících kartiček, jedna skupina 8. Myslím, že z této práce měly děti dobrý pocit a cítily se býti úspěšnými.

Celkový blok nám zabral asi 35 minut. Poté děti opět zhodnotily svoji práci ve skupinách, tentokrát pouze ústně.

3.4.4 Třetí blok kooperativního vyučování

Opět si děti vyměnily role ve skupinách, skupiny zůstaly zachovány.

Pedagogický záměr: rozšířit slovní zásobu, procvičit slova příbuzná k vybraným vyjmenovaným slovům, učit se pracovat se slovníkem pro 1. stupeň ZŠ, rozvoj myšlení, spolupracovat, pomáhat si

Potřeby a pomůcky: pravopisné slovníčky pro 1. stupeň ZŠ (pro každou skupinu dva), papíry dvou různých barev – zelené (asi 8 kusů) a žluté (asi 3 kusy), pera, fixy

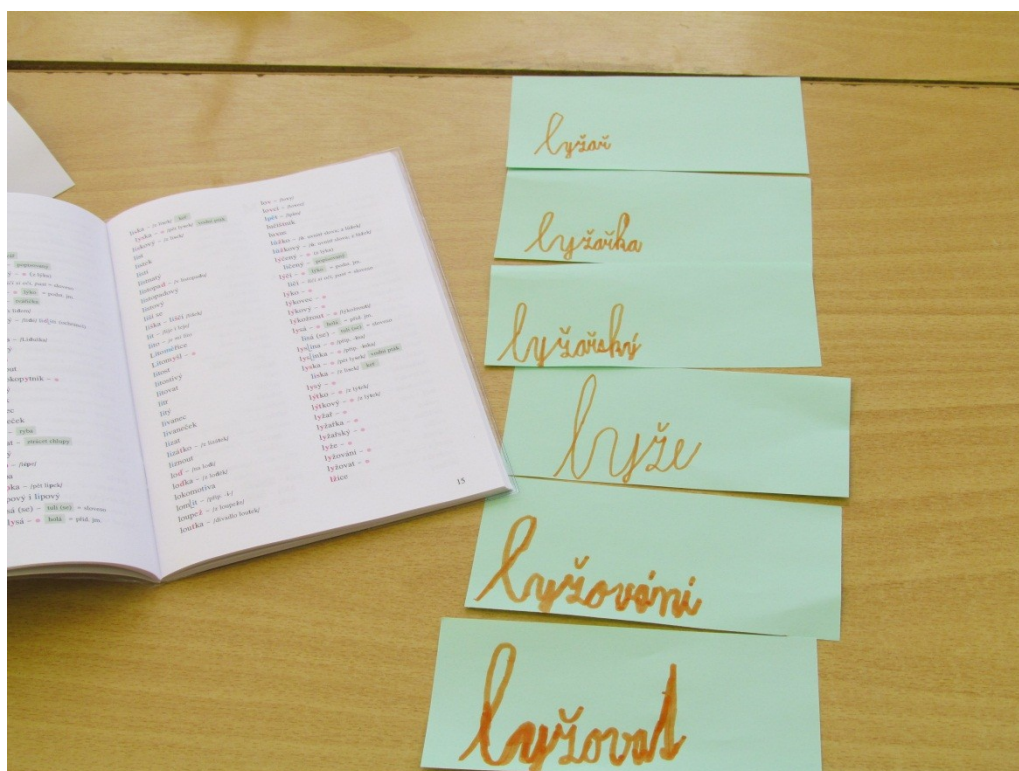
Společný cíl: úspěšně splnit úkol z českého jazyka, dodržovat pravidla

Odměna: pochvala za úspěšnou práci ve skupinách do záznamníčku

Úkol:

- Každá skupina má přidělené slovo. Jsou to slova smyčec a lyžař. Skupiny Šikulové a Fantastická 4 mají slovo lyžař a skupiny Mafia a Simpsonovi mají slovo smyčec. Najděte toto slovo ve slovníčku, zapište ho správně na zelený papír a na další zelené papíry vypište jednotlivě slova příbuzná s tímto slovem, která jsou ve slovníčku uvedena.

Po splnění úkolu následovala společná kontrola.

Úkol:

- Vyberte kartičky se slovy, která jsou slovesa.

Společná kontrola.

Úkol:

- S tímto slovesem utvořte souvětí. Dodržte daný tvar slova. Souvětí zapište na žlutý papír.

Opět společná kontrola, mluvčí prezentoval větu své skupiny.

Úkol:

- Vyberte všechna podstatná jména.

Společná kontrola.

Úkol:

- Na žlutou kartičku napište krátký příběh, ve kterém použijete všechna tato podstatná jména. Je možné měnit tvary slov.

Mluvčí skupin přečetli své příběhy a poté jsme společně zhodnotili práci. Děti vyplnily dotazníky (viz Příloha A).

3.4.5 Čtvrtý blok kooperativního vyučování

Pro čtvrtý blok kooperativního vyučování jsme vytvořili nové skupiny, bylo losováno. Děti si vylosovaly obrázky – voda, les, pole, louka a podle toho se pak rozdělily do skupin, stejné obrázky tvořily skupinu.

Pedagogický záměr: rozvoj sluchového vnímání, rozvoj slovní zásoby, řeči, rytmického cítění

Potřeby a pomůcky: obrazy (použili jsme nástěnné obrazy z prvouky – les, louka, u vody, pole), papíry, fixy

Společný cíl: úspěšně pracovat na úkolu, dodržovat pravidla práce ve skupinách

Odměna: skupina, která získá největší počet bodů, rozhodne o závěrečné hře v hodině tělesné výchovy

Úkol:

- Za chvíli vám váš pracovník s informacemi ukáže obraz, na který se můžete 1 minutu dívat. Poté usedněte ke svým pracovním a zapište co nejvíce slov, označujících věci, které jste na obraze viděli. Slova pište na řádky pod sebe. Za každé správně napsané slovo získává vaše skupina bod.

Skupiny úkol splnily, mluvčí prezentovali práci a pracovníci s informacemi zapsali příslušný počet získaných bodů.

Úkol:

- Vedle každého zapsaného slova vyznačte délku slabik. Krátkou slabiku zapište tečkou, dlouhou slabiku svislou čárkou. (Ukázka příkladu na tabuli).

Opět společná kontrola a přidělení bodů.

Úkol:

- Nyní máte úkol opačný, obdržíte list s vyznačenou délkou slabik a vy napíšete vedle každého znázornění vhodné slovo. Najděte jiná slova, která nejsou na vašem listě z předchozích úkolů.

Společná kontrola a přidělení bodů.

Úkol:

- Vyberte pět různých slov o různém počtu slabik a vymyslete ve skupinách pohybové vyjádření délky slabik. Slova nám předvedete a my po vás zopakujeme.

Děti ve skupinách vybraly pět slov, předvedly různé pohybové vyjádření (např. tleskání pro krátkou slabiku, pleskání pro dlouhou, dřep, stoj, ruce vzpažené, připažené apod.), ostatní skupiny po nich opakovaly.

Tento blok jsme ukončili sečtením bodů, ústním zhodnocením toho, zda se nám podařilo splnit stanovené cíle na začátku bloku, rozdělením odměn - při následující hodině tělesné výchovy, vítězná skupina vybrala závěrečnou hru.

3.4.6 Pátý blok kooperativního vyučování

Pátý blok byl posledním blokem realizovaným v mé třídě pro tuto práci. Skupiny tentokrát byly rozděleny jiným, netradičním způsobem.

Pedagogický záměr: rozvoj myšlení, řeči, schopnost vyjadřovat se a komunikovat

Potřeby a pomůcky: text pohádky pro každého žáka, linkované listy papíru pro každou skupinu

Společný cíl: vytvořit konec pohádky, dodržovat pravidla pro práci ve skupině

Odměna: pochvala do záznamníčku v případě splnění cíle

Nejprve jsme společně přečetli začátek pohádky O víle a pasáčkovi od Pavla Černého (viz Příloha B). Dětem byl záměrně zatajen konec. Pohádka byla vybrána z čítanky nakladatelství Nové školy s předpokladem, že děti zmíněnou pohádku neznají, což se také potvrdilo. Dokončení pohádky ze zmíněné čítanky je uvedeno v Příloze C. (K této činnosti jsem byla inspirována školením k rozvoji čtenářské gramotnosti, které proběhlo na naší škole – upravila jsem pouze do formy kooperativního vyučování.)

Úkol:

- Naskýtá se několik možností:
 - 1) pasáček se nechá zlákat královnou a usedne na královský trůn
 - 2) pasáček zůstane s vílou
 - 3) jiná možnost

Učitel rozmístí po třídě tři karty – jednu se slovem VÍLA, jednu se slovem KRÁLOVNA, na třetí kartě je napsáno JINÁ MOŽNOST. Děti, které si myslí, že zvolí královnou, se postaví ke kartě se slovem KRÁLOVNA, děti, které jsou pro vílu ke kartě s tímto slovem a ostatní ke kartě JINÁ MOŽNOST.

Děti si rozmyslely svoji volbu a postavily se ke zmíněným kartám. Podle toho vytvořily také skupiny pro kooperativní činnosti. Protože 7 dětí bylo pro vílu,

vznikly dvě skupiny (čtyřčlenná a tříčlenná), 5 dětí bylo pro jinou možnost (vytvořily společně jednu skupinu), 3 žáci byli pro královnu (pracovali tedy v tříčlenné skupině). Následovalo rozdělení rolí pro jednotlivé členy skupin.

Úkol:

- Vymyslete ve skupinách pokračování pohádky. Zapište na linkovaný papír. Vymyslete konec podle toho, jakou možnost jste zvolili. Skupina, která zvolila jinou možnost dokončení příběhu, se poradí, zda se shodnou na společném konci, jinak se musí ještě rozdělit, neboť se zde naskýtá několikero možností dokončení (vzhledem k tomu, že se skupina dohodla na společném konci, byl tento problém odstraněn). Časový limit pro tuto práci je 15 minut.

Jednotlivé skupiny pracovaly na úkolech, poté mluvčí skupin prezentovali konec příběhu. Objevily se tyto tři verze:

- 1) Pasáček si královnu vzal a žili spolu šťastně až navěky. Vílu už pasáček nikdy neviděl.
- 2) Pasáček odmítl královnu, odešel za vílou a našel ji a byla svatba. Pak si vyměnili prstýnky a dali si pusy. Byla velká hostina a žili až do smrti.
- 3) Sotva sedl pasáček na trůn, zastesklo se mu a vzpomněl si na vílu. Sedl si do kočáru a jel za vílou. Oženil se s ní a bylo pohádky KONEC.
- 4) Ale než stačil pasáček promluvit, tak mu uklouzl zlatý prstýnek z prstu. Odkutálel se z kočáru až do blízkého jezírka. A hned potom se zas proměnil zpátky na pasáčka. Jak to královna viděla, tak ho odmítla a vyhodila z kočáru. Když se pasáček vrátil za vílou, víla na tom místě už nebyla, tak se vrátil domů a tam našel svou lásku, pasačku, se kterou se oženil. A žili spolu šťastně až do smrti.

Všechny skupiny byly pochváleny za krásné dokončení pohádky. Všichni s napětím očekávali, jaký je konec pohádky v textu.

Zhodnotili jsme dosažené cíle, žáci byli odměněni za vykonanou práci tak, jak jsme se před zahájením práce dohodli.

Po skončení všech pěti bloků děti vyplnily jednotlivě dotazníky hodnotící průběh celé kooperativní činnosti v naší třídě. Vzor dotazníku je uveden v Příloze D.

3.5 Závěry a doporučení pro pedagogickou praxi

V této části se pokusím sdělit nejpodstatnější zjištění, která vyplývají z realizace kooperativního vyučování v mé třídě.

Nejprve bych chtěla uvést, že jsem si vědoma toho, že mnou prováděná realizace je pouze nepatrným zlomkem, neboť jsme uskutečnili pouze pět bloků a já i žáci jsme se tomuto způsobu učení nikdy dříve nevěnovali, předtím jsme občas prováděli pouze skupinovou výuku.

Zde zmíněný způsob vyučování děti přímo nadchl. Z jejich dotazníků vyplývá, že se jim takovéto učení líbí, všechny děti uvedly, že je činnosti bavily a jako nejčastější důvod uvedly to, že si pomáhají, často se objevila zmínka, že to byla legrace.

Při odpovědích na otázku, zda se něco nového naučili, žáci odpovídali většinou, že ano, ale týkalo se to spíše dodržování pravidel, to, že se něco učí z učiva, si snad ani neuvědomovali.

Jako největší problém uváděli, že se někdo ve skupině hádal nebo nechtěl pracovat.

Těž měli vyplnit, co se jim nejvíce povedlo. Zde každý napsal něco jiného. Bylo to z oblasti učiva, které mohl uplatnit při plnění úkolů a tím zažil úspěch, protože pomohl své skupině.

Všechny děti uvedly, že si naslouchaly, pomáhaly si a dařilo se jim.

Z hlediska hodnocení učitele uvádím toto:

Nadšení dětí bylo úžasné, motivovat pro práci nebylo téměř třeba. Plnění úkolů se účastnily všechny děti. Občas se vyskytl problém s některými jedinci, kteří nedodržovali pravidla, ať už to bylo pravidlo - **NERUŠÍME SE PŘI PRÁCI**, či **PRACUJEME NAPLNO**. Ale musím dodat, že tito jedinci mají stejný problém i v běžné výuce.

Při práci byl mnohem větší hluk, než je v obvyklém způsobu vyučování. Nicméně i tomuto je třeba se postupně naučit. Byl rozdíl i v tom, kdy byl blok realizován, zda ráno či později během dopoledne. Ráno pracovaly skupiny tišeji a pozorněji.

Příprava učitele na vyučování je mnohem náročnější, vše je potřeba mít dobře promyšlené

Obrovský klad vidím v chuti do práce, kterou děti prokázaly, ovšem nevím, jak by tomu bylo, kdyby byl u nás ve třídě takovýto způsob výuky obvyklý. Věřím ale, že nadšení by vytrvalo, neboť děti jsou činorodé a aktivní, a to, že si ani neuvědomovaly, že se učí, je báječné.

Nejen žáci, ale také já se máme ještě co učit, a to je dobře!

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala kooperativní výukou a zároveň jejím využitím v hodinách českého jazyka.

Po teoretickém zpracování byly shromážděny a uspořádány náměty a materiály pro kooperativní práci, která se může využívat v jazykovém vyučování na prvním stupni základní školy. Ze zkušeností z vyučovacích hodin českého jazyka, které se využily při kooperativních činnostech, bylo zjištěno, jak tyto činnosti mohou přispívat k osobnostnímu rozvoji dítěte. Hlavním přínosem bakalářské práce je její možné využití v profesi učitele. Hlavně začínající učitel zde může objevit různé nápady a náměty pro svou práci.

Záměrem bylo ověřit si v praxi jakým způsobem využít kooperativní výuky v jazykovém vyučování, a ten se splnil. Kooperativní vyučování se v dnešní době stále více využívá, především by mělo být využito v českém jazyce. Rozvíjí se tak kultivovaný mluvený projev, vzájemná komunikace, vyjadřování a naslouchání.

Praktická část práce obsahovala vlastní realizaci kooperativní výuky v hodinách českého jazyka. Ta byla zaměřena na cíl práce, dílčí cíle a úkoly s nimi spojené, popis prostředí, přípravné činnosti a průběh realizace. V přípravné části byly ve třídě využity formy kooperativního vyučování celkem v pěti jednotlivých blocích. V přílohách byly vytvořeny a uspořádány materiály, které se používaly ve vyučování.

Jestliže se snaží učitel ve svých hodinách motivovat žáky, zadávat jasné srozumitelné úkoly, v celém procesu působí jako pozorovatel, pomocník a hodnotitel výsledků, potom je kooperativní výuka v hodinách českého jazyka využita efektivně. Z toho plyne závěr, že správná motivace a srozumitelně zadaný úkol podněcuje děti k pozitivnímu, zábavnému a efektivnímu procesu vzdělávání.

Práce autorku těšila, prostupovalo jí obrovské nadšení svých svěřenců. Ráda by se tomuto tématu věnovala i nadále.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BADEGRUBER, B. Otevřené vyučování ve 28 krocích. Praha : Portál 1994. ISBN 80-7178-137-1
- ČÁP, J. Psychologie pro učitele. Praha : SPN 1983. 14 255 -83
- GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno : Paido 2000. ISBN 80-85931-79-6
- HORÁKOVÁ, Z. – JANÁČKOVÁ, Z. – PROCHÁZKOVÁ, E. Čítanka pro 2. ročník základní školy. Brno : NOVÁ ŠKOLA 2010. ISBN 978-80-7289-213-6
- JEČNÁ, K. Nuda při češtině? Ani nápad!: zásobník 307 her a nápadů pro výuku českého jazyka. Praha : Agentura STROM 1997. ISBN 80-901954-4-X
- KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení, kooperativní škola. Praha : Portál 1997. ISBN 80-7178-167-3
- KASÍKOVÁ, H. Učíme (se) spolupráci spoluprací. Kladno : AISIS 2003. ISBN 80-239-46668-4
- KLENKOVÁ, J. Logopedie. Praha : Grada 2006. ISBN 80-247-1110-9
- PETTY, G. Moderní vyučování. Praha: Portál 1996. ISBN 80-7178-070-7
- SITNÁ, D. Metody aktivního vyučování: spolupráce žáků ve skupinách. Praha : Portál 2009. ISBN 978-80-7367-246-1
- SKALKOVÁ, J. Obecná didaktika. Praha : ISV. 1999. ISBN 80-70-66-334-0
- Školní vzdělávací program Slunečnice : 1. 9.2006

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha A – Dotazník pro jednotlivé bloky	I
Příloha B – První část pohádky O víle a pasáčkovi	II
Příloha C – Druhá část pohádky O víle a pasáčkovi	III
Příloha D – Dotazník pro zhodnocení celého vyučování	IV

PŘÍLOHA A

Sebehodnotící dotazník	Ano	Ne	Poznámky
Účastnil se každý ze skupiny?			
Plnili všichni roli, kterou dostali?			
Věděl každý co má dělat?			
Jste spokojeni s prací, kterou jste udělali?			
Splnili jste zadaný úkol?			
	Výborně	Dobře	Špatně
Jak se ti se skupinou pracovalo?			

PŘÍLOHA B

O víle a pasáčkovi

Pavel Černý

Kdysi dávno žila krásná víla. Byla mocná a bohatá, ale opuštěná. Jednoho dne potkala pasáčka se stádem ovcí. Byl švarný a překrásně pískal na píšťalu.

„Jsi šťastný, pasáčku?“ zeptala se ho víla.

„Jsem,“ odpověděl pasáček, „ale jsem sám, chybí mi žena.“

„A já bych se ti líbila?“ ptala se víla dál.

„I líbila, a jak!“

Tu mu víla navlékla zlatý prsten a rázem zde stál krásný princ.

„Běž domů, rozluč se s matkou a zítra se vrať. Odvezu tě do svého zámku.“ Pak víla zmizela a pasáček šel.

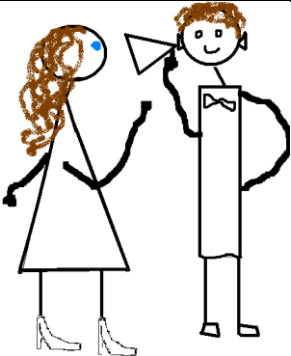
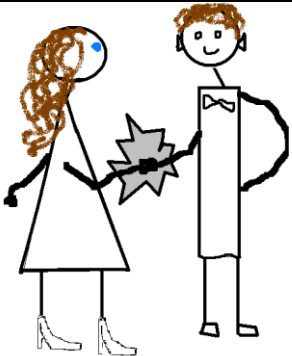
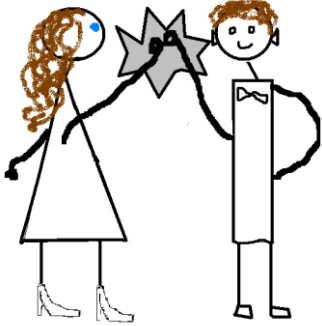
Cestou ho dohonil kočár královny té země. Pasáček v princovských šatech se jí hned zalíbil. Pozvala ho k sobě a než ujeli pár mil, nabídla mu svou ruku a k tomu královský trůn.

PŘÍLOHA C

Pasáček se nedal moc přemlouvat, na vílu zapomněl.

Tu kouzlo pominulo a z prince se stal opět pasáček v rozedrané haleně. Královna se rozhněvala a její sluhové ho zahnali. A tak nevěrnému pasáčkovi zůstala jen píšťala. Chodil po vesnicích a pískal na ni lidem za kousek chleba. Svou krásnou vílu už nikdy nenašel.

PŘÍLOHA D

Baví tě takový způsob výuky? Proč?	☐ Ano ☐ Ne				
Myslíš, že jsi se něco nového naučil? Co?	☐ Ano ☐ Ne				
Co ti dělalo největší problém?					
Co se ti nejvíce povedlo?					
					
Naslouchali jste si?	Pomáhali jste si?		Dařilo se vám?		
ANO	NE	ANO	NE	ANO	NE

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lenka Zimmermannová

Obor: 7506 R002 – Speciální pedagogika – vychovatelství (Bc. SSPVG)

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Kooperativní výuka v jazykovém vyučování na 1. stupni ZŠ

Rok: 2012

Počet stran: 48

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů literatury: 12

Vedoucí práce: Mgr. Hana Fleischmannová